

mehmetalikaya@ekonomik-cozum.com.tr

Prof. Dr. Mehmet Ali Kaya
Hırsızlıktan batmakta olan bir imparatorluğun sultanı

“**AYAKKABI** kutuları” ile sembolize edilerek artık tarihe mal edildiği şüphesiz olan 17 Aralık yolsuzluk ve rüşvet operasyonu süreci, ülkemiz siyasetinin gündemini yoğun bir şekilde belirlemeye devam etmektedir. Bu süreçte “banka”, “vakıf”, “şirket”, “rüşvet”, “yolsuzluk”, “hırsızlık”, “hırsız”, “komisyon” gibi kelimeler çokça kullanıldı. Rüşvetlerin alındığı ya da verildiği, komisyonların alındığı ya da verildiği, kredilerin çekildiği, faiz lobilerinin olduğu vb iddiaları, söylentileri her yerde. Yolsuzluk ve rüşvet operasyonu sürecinde hız kesmeden devam eden iddialar ve söylentiler ile ilgili olarak kullanılan sözcükler ve cümleler, ister istemez tarihin yolsuzluk ve rüşvetle ilgili dönemlerini ve bu dönemlerde kullanılan çok ağır ifadelerini, tanımlamalarını ya da kağıtlara aktarılan satırlarını hatırlamamızın nedeni olabiliyor. Yolsuzluk ve rüşvet konularıyla ilgili olarak tarihimize mal olmuş bulunan bu ağır tanımlamalardan birisi bu yazımızın başlığını oluşturan “Hırsızlıktan Batmakta Olan Bir İmparatorluğun Sultanı”dır.

Bu tanımlama Doğan Avcıoğlu'nun, “Türkiye'nin Düzeni. Dün, Bugün, Yarın” (1984, c.1, s.217) adlı kitabında Dr. Herzl'in (Theodor Herzl) hatıralarından alıntı olarak yer almaktadır. Burada kastedilen Sultan, sonradan, Alman emperyalizmi tarafından Berlin'de İngilizlere karşı kullanılması düşünülen yönlendirilmesiyle 300 milyon Müslümanın halifesi olarak panislamist siyaseti yararı ideolojik bir silah olarak görüp, bu ideolojiye sıkı sıkıya sarılacak olan II. Abdülhamit'tir. Dr. Herzl ise 1897 yılında ilk Siyonist Kongresi'ni düzenleyen kişi olarak tarihe geçmiş bulunan Siyonist liderdir. Bu Siyonist lider, Osmanlı imparatorluğu'nun sınırları içinde yer alan Filistin'de Yahudilere yurt olacak bir ülkenin peşindeydi. Rüşvet ile imparatorluğu nüfuzlu şahıslarını, bürokratlarını ve hatta padişah Abdülhamit'i satın almak suretiyle bu amacına ulaşabileceğini umuyordu. Koşullar da onun amacı adına cesaret veriyordu. Zira Batı devletlerinin ekonomik çıkarlarını temsil eden bir kurum olarak 1881'de kurulan ve o tarihten beri varlığını koruyan Düyun-u Umumiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun gelirlerinin önemli bir bölümünü (takriben %30) elinden almaktaydı.

Daha tahta kıymadan önce borsa oyunlarıyla işgal etmeye başlamış olan Padişah II. Abdülhamit ise İslam dinine uygun olmadığı halde faiz kazancına hayır demeyen bir hükümdardı. Hem faiz yoluyla hem de her tür mali operasyonlarla kişisel zenginliğini büyütmiş, büyük sermaye edinmişti. Yakın dostları arasında yer alan Rum Bankacı Zarifi, onun borsa işlerindeki akıl hocasıydı. Kişisel servetini artırmada önemli rol oynayan bir diğer yakın dostu ise Ermeni borsa simsarı Assani'ydı. Bir İngiliz şirketinin genel müdürü olan Mr. Thomson da II. Abdülhamit'in dostlarından. Tahta çıktıktan sonra sahip olduğu servetini artıran ve iyi işleten Abdülhamit, nakit parasını ve hisse senetlerini ise yabancı bankalarda değerlendiriyordu. Osmanlı Bankası'nın müdürü Pangiris, Sultan'ın mali müşavirliğini yapıyordu ve gerektiğinde Sultan'a para veriyordu. Osmanlı bürokrasi ve Padişah'ın yakınlarının zenginliği düşkünlüğü, özellikle emlak işleriyle işgal eden bir rantiyer sınıfının oluşmasına vesile olmuştu. Padişah'tan imtiyaz alabilme potansiyeline sahip olanlar ise sahip oldukları bu özellikleriyle yabancı şirketlerle ortaklık yapmakta pek zorluk çekmiyorlardı. Bu sayede devletin demir yolu, elektrik, tramvay, gaz tesisleri, komisyonlar almak için yabancı şirketlere satılıyorlardı. Devletin taşınır ve taşınmazlarını bu şekilde satan komisyoncular büyük kazançlar elde ediyorlardı.

Siyonist lider Dr. Herzl'in Filistin'de Yahudilere bir yurt vermesini sağlamak için Sultan II. Abdülhamit'e ulaşabilmesi sözünü ettiğimiz bu koşullarda zor olmadı. 1900 yılında Sultan Abdülhamit ile görüştü. Yahudilere yurt sağlanmasının Türkiye'ye sağlayacağı yararları ona anlattı. Abdülhamit'ten istediğini elde etmek için rüşvet ve sermaye getirme silahlarını kullandı. Onun bir silahı da tehdit idi. Tehdit silahı olarak Osmanlı Bankası'nı uygun buldu. Zira bu bankayı satın alıp bu banka sayesinde Sultan Abdülhamit'e karşı baskı yapabileceğini iyi hesap etmişti. Tüm bu hesaplarıyla epey yol kat etti. Hatta Yahudilerin Filistin dışında bir yere, Mezopotamya'ya, Anadolu'ya ya da Suriye'ye yerleştirilmesi konusunda Sultan Abdülhamit'in görüşü olumluydü. Fakat Dr. Herzl, Yahudiler için özellikle Filistin'de toprak sahibi olmak istiyordu ve bunun için ısrarcıydı. Fakat bu anlamda istediğini elde edemedi.

Siyonist lider Dr. Herzl, Yahudilere Filistin'den yurt sağlamak için çaba harcadığı sırada Osmanlı imparatorluğu'nu saran rüşvet ve yolsuzluğu, rüşvete ve yolsuzluğa karşı açığı, rüşvetçi çeteleri görmüş ve bu gördüklerini şu satırlarıyla tanımlamıştı: “Ben böyle hayasız bir çetenin bulunabileceğine asla ihtimal vermemiştim... Bu anonim tufeyiller zümresini, ancak zehirli yılanlar sürüsüyle mukayese edebilirim... onu (II. Abdülhamit'i) hala gözümün önündeymiş gibi görebiliyorum; hırsızlıktan batmakta olan bir imparatorluğun Sultanı...”

Siyonist lider Herzl'in hatıralarında Osmanlı İmparatorluğu'nun İstibdat (sınırsız monarşi/ despotik Yönetim) Dönemi olarak da tarihe mal olmuş bulunan Sultan II. Abdülhamit Dönemi'ni (1876-1909) tarihe bu özelliğiyle de mal etmiş bulunan bu satırlarından günümüze baktığımızda şu soru akla geliyor? Tarih bize ne öğretir? Acaba bu sorunun yanıtı “hiçbir şey mi?” olmalı.

Piyasalar ‘bekle - gör’ politikasına geçti

Uzmanlar ekonomik ve siyasi belirsizlik nedeniyle piyasalarda “bekleyelim görelim” havasının hâkim olmaya başladığını söylerken siyasi sorunların ekonomik önlemleri almayı geciktirdiğinin altını çiziyorlar.

H.Merkezi/ E.Çözüm

Ülkemizde son bir yıldır yaşanan iç gelişmelerin yanı sıra başta Suriye kaynaklı olmak üzere dış gelişmeler nedeniyle ekonomide bir durgunluk yaşandığına dair gözlemler son zamanlarda sıklıkla dile getirilmeye başlandı. Acaba ekonomide anlamda gerçekten bir durgunluk yaşıyor

mu? Yaşıyorsak sebepleri ne olabilir?

Diğer taraftan 30 Mart 2014 tarihinde yapılacak olan yerel seçimler nedeniyle birçok belediyenin seçim yatırımları gerekçesiyle bazı hizmetlere yapacağı zamları ertelediği iddiaları da dile getirilmekte. Yerel seçimleri takiben oluşacak zamlar nedeniyle piyasadaki fiyat gelişmelerini kollayan üreticilerin şimdilik piyasa arzını durdurarak

ekonomik gelişmeleri beklemedikleri görüşü hakim. Her seçim öncesi bir durgunluk içine giren piyasaların bu durgunluğunun esas sebebi seçimler mi yoksa siyasi çalkantılar sebebiyle ekonomik sorunların yeterince ele alınmaması mı? Acaba piyasa ekonomisine seçim kilidi vurulmuş gibi bir durumla karşı karşıya mıyız? Bu soruları uzmanlarına sızler için sorduk ve yanıtlarını paylaşıyoruz.

Doç. Dr. C. Coşkun Küçüközmen (İzmir Ekonomi Üniversitesi, İşletme Fakültesi):

Bu gibi konularda erken konuşmak her ne kadar muhtelif tespit ve öngörü riskler içerse de büyüme alt göstergelerinden 2014 Ocak verisi yayımlandı ve rakamlarda henüz ciddi bir bozulma görünmediğini söyleyerek yanıtlarına başlayabiliyoruz. Ancak Türk Lirası'ndaki zayıflık, politik riskler ve dışarıdaki gelişmekte olan piyasalar hakkındaki olumsuz algının Amerikan Merkez Bankası FED'in parasal genişlemenin tersi yönündeki politikası (tapering) tüketici ve firma güvenini büyük ölçüde zayıflattı. Bu gelişmeler karşısında 2014 yılının ilerleyen aylarında büyümede düşük seyir söz konusu olacaktır.

Başta JP Morgan, Goldman Sachs, Bank of America gibi büyük yatırım bankaları

raporlarında Türkiye'nin büyüme rakamı beklentilerini %2'ler civarına çekti. Ancak şahsi görüşüm %2,5 civarında olabileceği yönünde. Gerçi bu tahminler kolay değil, yanlış olası olduğumuz büyük, TCMB Başkanı Erdem Başçı geçen hafta TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'na yaptığı sunumunda “2014 büyümesini tahmin etmek zor” açıklamasında bulundu.

DEFLASYONİST ETKİLER OLABİLİR

Zamlarla ilgili olarak şunları söyleyebilirim: En son yapılan kamu zamları ve vergi artışları zaten enflasyonu ciddi oranda artırdı. Hükümet bunun geçici olduğu iddia etse de tüm bu gelişmeler konjonktürün bir gereği olmuştur. Ocak ayı enflasyonu yanılmıyorsam %2 gibi oldukça yüksek bir rakam olarak geldi. Tüm bu olumsuz gelişmelere kur geçiş-kenliğinin de yansımaları söylemek mümkün. Zira kurun hangi rakamlarda

istikrara kavuşup ardından istikrarlı bir seyir izleyeceği kafalarda henüz netleşmedi. Diğer taraftan tüm bu gelişmeler neticesinde enerjiye zam gelmesi kaçınılmaz. Bu da tabii ki doğrudan fiyatlarla yansıtacak. Enflasyon beklentilerinin bozulması seçim sonrası, kurun da arzulan alt seviyelere gelmesini zor bir ihtimal olarak karşımıza çıkardığından çeşitli ürünlerde ilave zamların konuta olan talebi artırsa da böyle bir zam bence tabiri caizse inşaat firmalarının kendilerine çelme takmasıdır. Diğer yandan böyle bir artışın deflasyonist etkileri olacağını da dikkate almak gerek. Zira tüketiciler alm kararlarını erteleyebilir, ikame edici davranışlar gösterebilir ve lüks tüketimi bir süreliğine de olsa rafa kaldıracaklardır. Kredi kartlarındaki son düzenlemelerle bu gidişatı mevcut dengeleri olumsuz olarak sarsabilir. Sanırım TCMB tarafından yayınlanan enflasyon raporları ve Başkan Başçı tarafından yapılan sunumların dikkatli bir analizi kafaalardaki soru işaretlerinin azalmasına katkıda bulunabilir.

DIŞ KAYNAKLAR YATIRIMI DEĞİL TÜKETİMİ ARTIRDI

Prof. Dr. Turan Subaşat (İzmir Ekonomi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü):

Türkiye'de 17 Aralık soruşturmasıyla

“tetiklenen” ekonomik sorunlar, kimine göre uzun sürebilecek bir durgunluk, kimine göre ise bir kriz başlangıcı olarak algılanmaktadır. Hükümet çevreleri ise konjonktürel faktörler nedeniyle temkinli olunması gerektiğini kabul etmekle birlikte, faiz lobisi ve (iç ve dış) çeteler gibi aktörlerin politik müdahalelerinin en ciddi risk unsuru olduğunu savunmaktadır. 17 Aralıkta “tetiklenen” sürecin nereye doğru evrileceği iç ve dış politik ve ekonomik gelişmeler tarafından belirlenecektir. Bu karmaşık ilişkiler ağına tam olarak çözümleyerek geleceği okumak falcılara bırakılması gereken bir “kehanet” olsa da, son on yılda uygulanan ekonomi politikalarının sürdürülemez olduğunu görmek için falcı olmaya gerek yoktur.

Türkiye 2002 yılından itibaren hem küresel likidite bolluğundan yararlanarak, hem de

dünyanın en yüksek reel faizlerini vererek çok büyük miktarlarda dış sermaye çekmeyi başarmıştır. Bu sermayenin sadece küçük bir kısmı (ve çoğu da özelleştirme politikalarıyla özdeşleştirilen) doğrudan yatırımlar aracılığıyla gelirken, büyük çoğunluğu daha riskli olarak değerlendirilen portföy yatırımları ve dış borçlardan oluşmaktadır. Ne yazık ki, bu dış kaynaklar Türkiye'de yatırımlar yerine tüketimi arttırmıştır. Yatırımların ulusal gelire oranı bu dönemde yüzde 20 civarlarına düşerken, tasarrufların oranı Cumhuriyet tarihinin en düşük seviyesine

inmiştir. Türkiye halkı üretmeden tüketen bir toplum haline gelmiştir. Düşük ve orta gelirli ülkeler sanayilerini geliştirirken Türkiye'de sanayinin ulusal gelire oranındaki düşüş krizden geçen zengin ülkelerden bile daha hızlı olmuştur. Türkiye hızla sanayisizleşmiştir. Bol döviz sayesinde değerlendirilen TL, sabit fiyatlarla (reel) ihracatın artış hızını son derece radikal bir biçimde azaltarak çok büyük bir ticaret açığına (ve cari açığa) neden olmuştur. Türki-

ye'de ihracatın artış hızındaki düşüş, krizden geçen zengin ülkelerdeki düşüşten bile daha fazla olmuştur. Türkiye cari açığın ulusal gelire oranındaki artış açısından dünyada üçüncü sıraya yerleşmiştir. Devletin borcu düşerken özel sektörün borcu katlanarak artmıştır.

TETİKLEYİCİLER POLİTİK SORUNLAR

Buna karşılık sabit fiyatlarla (reel) ulusal gelire sadece mütevazı bir artış gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomik büyüme açısından birçok düşük ve orta gelirli ülkenin gerisinde kalmıştır. 2023 yılında ilk on ülke arasında girmeyi amaçlayan Türkiye, son on yılda tek bir ülkeyi dahi geçememiş ve sadece dünya sıralamasındaki 17'nciliğini koruyabilmiştir. Oysa Türkiye 1980 ve 2002 yılları arasında 23'üncülüğünden 17'nciliğe yükselmesi başarabilmişti. Kişi başına düşen ulusal gelir açısından da 1980'de 65'inci sırada yer alan Türkiye, 2002 yılında 51'inci sıraya yükselmiş, 2013 yılında 53'üncülüğe gerilemiştir. Yani aktarılan onca dış kaynağa rağmen Türkiye'de ciddiye alınabilecek bir ekonomik başarı yoktur.

“TÜRKİYE TEKNİK OLARAK DURGUNLUK SÜRECİNE GİRMEMİŞTİR”

Prof. Dr. Hakan Yetkiner (İzmir Ekonomi Üniversitesi, İşletme Fakültesi Dekan Yardımcısı):

Bir ekonominin teknik olarak durgunluk sürecine girmesi için art arda en az iki çeyrek dönem negatif büyüme göstermesi gerekir. Teknik anlamda Türkiye ekonomisi durgunluk sürecine girmemiştir. Ancak ekonomik ve siyasi belirsizlik nedeniyle piyasalarda “bekleyelim görelim” havası hâkim olmaya başlamıştır. Ekonomik ve siyasi belirsizlik dış şoklarla birleşerek önce döviz kurlarında ardından da faiz oranlarında ciddi artışa yol açmıştır. Döviz artışı ithal malların fiyatını artırmış, dolayısıyla ithal malların yurtiçinde üretilen mallara göre göreceli fiyatlarında ciddi artış olmuştur (ayrıca bu artışın devam etmesi de elasıdır). Döviz kurlarındaki artışın durdurmak için TCMB faiz oranlarını artırıncı, hem özel tüketim de hem de özel yatırımlarda “bekleyelim görelim” duygusu hâkim olmuştur. Şu andaki ekonomik ve siyasi görünümde önemli bir değişiklik olmazsa 2014 yılında Türkiye ekonomisi durgunluğa girebilir.

Eğer gündemde siyasi bir kriz olmasa idi, ekonomik sıkıntıların daha kolay atlatılabileceğini söylemek kolay ve bir durgunluk olasılığında söz etmek çok zor olurdu. Ama şu anda hükümet bütün enerjisini siyasi krizi atlatmak için harcadığı için ekonomide alınması gereken kararlar ya geç ya da hiç alınmıyor. Bu da daha derin bir krizin Türkiye ekonomisini etkilemesi olasılığını artırıyor.

ZAMLARIN ERTELENMESİ TAKTİKSEL

Piyasadaki durgunluğun seçim kadar göreceli fiyatlardaki oynaklıklardan kaynaklandığını belirtmemiz gerekir. Bir başka ifade ile hem tüketiciler hem de yatırımcılar (firmalar) siyasi ve ekonomik belirsizlikten dolayı önlemlerini görmedikleri için ne harcama yapmaktadır ne de planladıkları yatırımları hayata geçirmektedirler. Seçim sonrasına ertelenen zamların asıl nedeni döviz kurlarındaki ve faiz oranlarındaki artıştı; taktiksel bir tavır olarak değerlendirilebilir.

EKONOMİ ÜZERİNDEKİ SİYASET BASKISI DURGUNLUĞU DERİNLEŞTİRİYOR

Doç. Dr. Umur HALAÇ (Yaşar Üniversitesi Ekonomi Bölümü Başkanı):

Ülkemizin bir durgunluğa doğru sürüklendiği açıkça görülmektedir. Ülke içindeki siyasi denge ve yönetimsel beceriksizlik bu durgunluğun derinleştiğini göstermektedir. Bununla beraber Merkez Bankasının aşırı siyasi baskılar altında sağlığı karar alamaması da tabloyu kritik bir duruma getirmektedir. Ayrıca yurtdışındaki özellikle Amerika'daki gelişmeler (parasal gevşekliğin azaltılması ve bol dolar döneminin sona ermesi) bizim gibi cari açık ve dış borç yapısındaki yapısal sorunları çözmemiş veya çözmek için uğraşmamış ülkeler için sorun yaratmaktadır. FED son raporunda Türkiye'nin de içinde bulunduğu 5 gelişmekte olan ülkeyi ekonomik kırılma riski en yüksek ülkeler olarak belirtmiş bunların arasında da Türkiye'nin en kırılma riski olduğunu vurgulamıştır.

Döviz kurundaki yukarı hareket kısa dönemde ihracatçıların lehine görürse de uzun dönemde hepimize zarar verecek bir olgudur. Enerjiye dışarıya bağımlı olan ülkemizin yüksek döviz kuru ile ödediği enerji faturası da artmakta bu da cari açık gibi diğer yapısal sorunları tetiklemektedir.

lehinde görürse de uzun dönemde hepimize zarar verecek bir olgudur. Enerjiye dışarıya bağımlı olan ülkemizin yüksek döviz kuru ile ödediği enerji faturası da artmakta bu da cari açık gibi diğer yapısal sorunları tetiklemektedir.

SEÇİM EKONOMİSİNDE ZAM YAĞMURU ÇIKIYOR

Türkiye'de her seçim öncesi görülen tablolar yeniden görülmektedir. Seçimlere yaranmak için alınması gereken yerel önlemler geciktirilmediği takdirde birlikte daha fazla oy alabilmek için yardım adı altında gereksiz harcamalar yapılmaktadır. Türkiye ekonomisi bu hastalıklı durumu kanıksamış ve bununla yaşamayı öğrenmiş bulunmaktadır. Bence yerel seçimler, ekonomik değişkenlerin gelecek için okunabilirliğine bir katkı yapmayacaktır. Yani ekonomik değişkenler hakkındaki tahminlerimiz kolaylaşmayacaktır. Çünkü seçim süreci sadece bir seçim olmaktan çıkmış hükümetin ölç alma savaşına dönüşmüştür.

PARADOKS PİYASALARI KİLİTLİYOR

Dr. Ali Tarhan (Ekonomik Çözüm Yazarı):

Ülkemizde durgunluk olduğu doğrudur. Türkiye ekonomisindeki büyüme on yıllardır kısa vadeli sermaye girişleri ve buna bağlı ucuz ithalata dayalıdır. Ülkeye kısa vadeli sermaye girişlerinin Federal Reserve Bank'ın parasal genişlemeye azaltılmasına bağlı olarak yavaşlaması, otomatik olarak büyümenin de durgunlaşmasını getirmektedir. Yerel yönetimlerin seçimler dolayısıyla hizmet zamlarını ertelemeleri her ülkede ve her seçimde görülen, neredeyse evrensel hale gelmiş davranışlardır. Ancak, piyasasız arz darlığı bu çerçevede değerlendirilemez. Arz kısıtları, kısa ve orta vadedeki enflasyon beklentilerinin yüksekliğine işaret etmektedir. Diğer yandan, enflasyonu kısa vadede yükselten nedenlerden biri de piyasaya sunulan arzın daralmasıdır. Bu paradoks piyasaları bir anlamda kilitlemektedir.

Kilidin tüm taraflar açısından akılcı bir şekilde çözümü ise ekonomi aktörlerinin beklenti yönetiminde başarılı olmasına bağlıdır.

İŞ DÜNYASI ÇAREYİ ANKETLERDE ARIYOR

İSTİKRARSIZLIK ve geleceği görememe kaygısının yanı sıra, zaman zaman yapılan boykot çağrılarıyla, olumsuz etki altında kalan şirketler, çözümünü anket şirketlerine başvurmakta buldu. İş dünyası için meselelerin kimin ne kadar oy alacağı olmadığını ifade eden Konda Araştırma Genel Müdürü Bekir Ağırdir, “Firmalar günümüz hayatında plan ve bütçe yaparken toplumsal riskleri de göz önüne almak zorunda kalıyorlar. Sadece siyaseti değil, toplumsal dip dalgalarını da anlamaya çalışıyorlar” diyor.

Barometre adıyla yayınlanan araştırmalarının 200 sayfa olduğunu, seçim sonuçlarının ise bunun sadece yarım sayfasını oluşturduğunu ifade eden Ağırdir, Gezi'nin yansımalarının dolaylı şirketlerin siyasi kutuplaşmaya yönelik meraklarının arttığını, bu kutuplaşmanın tüketime de yansımaları belirtti. Ağırdir şöyle devam etti: “Kültürel kimliklerin etkisi giderek artıyor. Yeşil sermayeyi boykot edenler de var. ‘Siyonist markalarından almayın’ diyen de. Bunları fark ediyoruz. Şu an Türkiye'de her 4 evden birinde ‘Asla evime sokmam’ denilen bir marka var. Neyse ki tepki tek bir markaya yönelik, yekpare değil. Yekpare olsa bazı markalar yok olurdu. Tepki sadece siyasi de değil. Mısıır nişastasına tavır koyan da var. Şirketlerin ilgisinde keskin bir artış var ama bu ilgiyi açıklarken seçim sonuçlarıyla sınırlandırmak doğru olmaz.”

Sonar Genel Müdürü Hakan Bayrakçı ise özel sektörünün anketlere hep ilgili olduğunu anımsatarak, 20 sene öncesi ile bugün kıyaslandığında tüm kesimlerin seçim anketlerine olan ilgisinde artış gördüğünü kaydetti. Bayrakçı, şirketlerin siyasi anketlere ilgisinin nedenlerini şöyle açıkladı: “Özel sektör seçim sonuçlarını merak ediyor. Örneğin, bir ilde bir projesi varsa, o ilde hangi adayın kazanabileceğini öğrenmek istiyor. Ama hala böyle aman aman bir ilgi yok. Desteklediği adayın ne şekilde propaganda yapması gerektiği konusunda araştırma yaptırılan şirketler de var.”